

Ἡ Μάχη τοῦ Κιλκίς

Γράφει ο Δημήτρης Νατσιός (Δάσκαλος - Κιλκίς)

Ἡ Ἐπική Μάχη Κιλκίς-Λαχανά. 19-21 Ἰουνίου 1913

«Ὅλα τὰ εἶχα προβλέψει, τὰ εἶχα σκεφθεῖ, ὅλα ἐκτός ἀπό τήν τρέλλα τῶν Ἑλλήνων». Εἶναι λόγια τοῦ Νικολάου Ἰβανώφ, ἀντιστρατήγου, διοικητῆ τῆς 2ης Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς, μετά τήν ἥττα του στό Κιλκίς. Χωρίς νά τό γνωρίζει ὁ Βούλγαρος στρατηγός ἐπαναλαμβάνει τὰ λόγια τοῦ θρυλικοῦ Γέρου τοῦ Μοριά, τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, πού ἔλεγε λίγα χρόνια μετά τήν ἀγιασμένη Ἐπανάσταση τοῦ '21: «Ὁ κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελλούς. Ἡμεῖς, ἂν δέν ἤμεθα τρελλοί, δέν ἐκάναμεν τήν ἐπανάστασιν, διατί ἠθέλαμεν συλλογισθῆ πρῶτον διά πολεμοφόδιαν, καβαλλαρία μας, πυροβολικό μας, πυροτοθῆκες μας, τὰ μαγαζιά μας, ἠθέλαμεν λογαριάσει τήν δύναμιν τήν ἐδικήν μας, τήν τούρκικη δύναμη. Τώρα ὅπου ἐνικήσαμεν, ὅπου ἐτελιώσαμεν μέ καλό τόν πόλεμό μας, μακαριζόμεθα, ἐπαινόμεθα. Ἄν δέν εὐτυχοῦσαμεν, ἠθέλαμεν τρώγει κατάρες ἀναθέματα...» («Ἀπαντα περί Κολοκοτρωναίων», ἐκ. «ΙΔΕΒ», σελ. 215) Ναί, ἡ ἴδια «τρέλλα», ὁ ἥρωισμός, ἡ «νηφάλιος μέθη» τῶν Ἑλλήνων, φανερώθηκε καί στή Σαλαμίνα καί στήν Πόλη καί στό Μεσολλόγι καί στό ἔνδοξο '40.

Ἡ ἐλληνική ἱστορία ἔχει μία ἰδιοτυπία, μοναδική ἴσως στήν οἰκουμένη. Εἶναι ἱστορία ἀδιάλειπτων ἀγώνων γιά ἐπιβίωση. Μῆλον τῆς ἔριδος οἱ γεωγραφικές ἐστίες του στή συμβολή δύο ἡπείρων,

άντιμετωπίζουν εισβολές, επιθέσεις, κατοχές και φρικτές σκλαβιές, έρημώσεις κατά τήν διάρκεια αδιάκοπων έπεκτατικῶν έξορμήσεων από όλα τά σημεία τοῦ όρίζοντα. Όλοι τίς διεκδικοῦν, ὅλοι τίς ποδοπατοῦν μέ τά στίφη τους. Άλέθεται ὁ Έλληνισμός, ἡ «Πονεμένη Ρωμηοσύνη» στίς μυλόπετρες τής ιστορίας, αλλά «... ἰδοῦ ζῶμεν». Ἡ, ὅπως ὠραία τό διατύπωσε ὁ στρατηγός Μακρυγιάννης στά «άπομνημονεύματά» του: «Ότι ἀρχή καί τέλος, παλαιόθεν καί ὡς τώρα, ὅλα τά θερία πολεμοῦν νά μᾶς φᾶνε καί δέν μποροῦνε· τρῶνε ἀπό μας καί μένει καί μαγιά...».

Άπό τήν ἴδια τήν μαγιά τῶν ἡρώων τοῦ '21 ἦταν φτιαγμένοι καί οἱ μαχητές τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, οἱ ὁποῖοι εἶναι συνέχεια τής μεγάλης Έπανάστασης. Έκατό περίπου χρόνια μετά, τό Γένος, ἔδραζόμενο στήν λαϊκή ὁμοψυχία: «Έλληνας ὁμοφρονέοντας... χαλαπούς εἶναι περιγίγνεσθαι», ὅταν ὁμονοοῦν οἱ Έλληνες εἶναι ἀνίκητοι διαλαλεῖ ὁ Ἡρόδοτος («Ιστορία» ΙΧ, 2) χάρις καί στήν θυσία τῶν παλληκαριῶν τοῦ Μακεδονικοῦ Άγώνα, διπλασιάζει τά φτερά του.

Οἱ Βαλκανικοί Πόλεμοι τοῦ 1912-13 εἶναι ἀπελευθερωτικοί πόλεμοι. Καί ὁ στρατός μας ἐλευθέρωσε σκλάβους Ρωμηούς, οἱ ὁποῖοι γιά 500 καί πλέον χρόνια διατήρησαν ἄσβεστη τήν ἔθνική τούς συνείδηση, γιατί –αναμφίλεκτη ἀλήθεια αὐτό– κρατήθηκαν ἀπό «τό ἄμφιο» τής ἑλληνοσώτειρας Έκκλησίας μας.

Έλληνες στρατιῶτες κοντά στον Στρυμόνα ποταμό, 1913

Στίς 30 Αὐγούστου τοῦ 1907 ὁ λαός τής Δράμας ἀποχαιρετᾶ τόν ἔθνο-ιερομάρτυρα Έπίσκοπο Χρυσόστομο, πού ὄδευε γιά τόν τόπο τοῦ μαρτυρίου του, τήν αἱματοκυλισμένη Σμύρνη. Λίγο πρίν τήν ἐπιβίβασή του στό τρένο, ὁ δημογέροντας Νίκας, προσφωνόντας τον, ὑψώνει τήν φωνή του, ὀρθώνει τήν λεβέντικη κορμιοστασιά του, ἀτενίζει ἀγέρωχα τόν ποιμενάρχη καί τοῦ φωνάζει: «Δέσποτα, μᾶς παρέλαβες λαγούς καί μᾶς ἔκαμες λιοντάρια. Μείνε ἤσυχος. Θά γίνει τό θέλημά

σου.» (Ν. Βασιλειάδη: «Γιά τήν Ἐλευθερία», σελ. 265) Ἡ Ἐκκλησία στάθηκε ὁ Κυριναῖος τοῦ Γένους σ' ὅλη τήν πολυαίωνη σκλαβιά, αὐτή, μέ τούς ἀτρόμητους Μητροπολίτες της, ἦταν ἡ ψυχή τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα. Ἄς τό θυμοῦνται αὐτό ὅσοι ἐκκλησιομάχοι κουνοῦν σήμερα τό δάχτυλο καί βυσοδομοῦν κατά τῆς ἀμωμότητος πίστεώς μας.

Ἦλεγε μεταξύ ἄλλων ὁ μέγας λογοτέχνης μας Στρατής Μυριβήλης, σέ ὁμιλία του, τό 1953: «Σάν ἔπεσε τό Βυζάντιο, ἡ Ἐκκλησία ἀντικατέστησε τόν τσακισμένο κρατικό ὀργανισμό σάν ὑποκατάστατος μηχανισμός τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος. Τά σύμβολα τῆς Αὐτοκρατορίας τά κράτησε ἡ Ἐκκλησία καί τά διατήρησε μέσα στούς μαύρους αἰῶνες τῆς σκλαβιάς. Καί μέσα σ' αὐτούς τούς φοβερούς αἰῶνες, αὐτή στάθηκε τό πνευματικό καί ἐθνικό κέντρο τῆς μαρτυρικῆς φυλῆς. Ἐναντία στούς ἀρχηγούς της ξέσπαγε κάθε ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόσο ἀπό μέρους τῶν κατακτητῶν, ὅσον καί ἀπό μέρους τῶν Φράγκων. Καί σωστά τόπανε, πώς σέ πολλές κρίσιμες ὥρες τό ράσο στάθηκε ἡ ἐθνική σημαία τῆς Ἑλλάδας στά χρόνια τῆς σκλαβιάς. Σ' αὐτό τό διάστημα, ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἕλληνες χάθηκαν γιά τό ἐλληνικό ἐθνικό σύνολο. Ποιοί ἦταν αὐτοί; Ἦταν ὅλοι ὅσοι μέ τή βία ἤ μέ τόν φόβο ἄφησαν τή θρησκεία τους.» Συμπέρασμα ἀδιάσειστο: «Ἄν ὑπάρχουμε σήμερα σάν ἐλληνική φυλή, εἶναι γιατί κρατηθήκαμε ἀπό τό ἄμφιο τῆς Ἐκκλησίας μας ὅλα αὐτά τά χρόνια».

(Ὁ Μυριβήλης πολέμησε στούς Βαλκανικούς πολέμους καί τραυματίστηκε. Ὅταν ὁ πατέρας του ἔμαθε στή Λέσβο τό νέο, ἀπό τή χαρά του κέρασε ὅλο τό χωριό. «Ἄλλοι καιροί, ἄλλα ἤθη». Τότε μεγαλοурγοῦσαν οἱ καρδιές, τώρα μεγαλοурγοῦν τά χρήματα, ὅπως ἔλεγε ὁ Κανάρης).

Ἦτσι φτάσαμε στούς Βαλκανικούς πολέμους καί στήν τριήμερη μάχη τοῦ Κιλκίς, στίς 19-21 Ἰουνίου τοῦ 1913 πού φέτος τιμοῦμε τά ἑκατόχρονα ἀπό τήν διεξαγωγή της. Ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς – Λαχανά, ἡ δίδυμη μάχη ὡς εἴθισται νά λέγεται, ἦταν ἡ πρώτη ἀποφασιστική σύγκρουση μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Βουλγάρων κατά τόν Β' Βαλκανικό Πόλεμο (Β' ΒΠ) ὑπῆρξε ἡ πύο κρίσιμη καί ἡ πλέον φονική μάχη, ὄχι μόνο τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, ἀλλά καί τῆς νεότερης ἐλληνικῆς ἱστορίας. Χάρις στήν νίκη τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἀκόμη καί ἡ Κρήτη καί ἡ Θράκη ἐνώθηκαν ὀριστικά μέ τό λυμφατικό τότε ἐλληνικό κράτος καί ἀπετράπη ἡ προσπάθεια τῶν Βουλγάρων νά ὑλοποιήσουν τό ὄνειρο τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας» (Συνθήκη Ἀγίου Στεφάνου, 1878).

Ἦλεγε ὁ ἀθηναιογράφος λογοτέχνης Δημήτρης Καμπούρογλου: «Ὅλα τά ἔθνη γιά νά προοδεύσουν πρέπει νά βαδίσουν ἐμπρός πλὴν τοῦ ἐλληνικοῦ πού πρέπει νά στραφεῖ πίσω», ὄχι βέβαια ὡς στείρα προγονολατρία ἀλλά ὡς μελέτη τῶν τιμαλφῶν ἀξιῶν τοῦ Γένους, μέ σκοπό τήν παιδαγωγία κυρίως τῶν νέων. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ σπουδή τῆς ἱστορίας ἐμφυσεῖ στό παιδί ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, τοῦ προσφέρει πρότυπα ζωῆς, τοῦ γνωρίζει τά ἐλλατώματα καί τά προτερήματα τοῦ Γένους, ἐνεργεῖ, μ' ἓναν λόγο, ἐντός του διαπλαστικά, ὡς κατ' ἐξοχήν παράγοντας αὐτοσυνειδησίας. Καί δὴ τί καλύτερο παράδειγμα φιλοπατρίας ἀπό τήν μάχη τοῦ Κιλκίς, τήν ὁποία ἐν συντομία θά ἐξιστορήσουμε, ἐπιμένοντας κυρίως στά βιώματα αὐτήκων καί αὐτοπτῶν μαρτύρων.

Κωνσταντίνος Καλλάρης (1858 - 1940)

Τό άθάνατο έπος

Τό κίνημα τών Νεοτούρκων (Ιούνιος του 1908) κι ό κίνδυνος νά έξοντωθοῦν από τήν τουρκική μισαλλοδοξία όλοι οί Χριστιανοί τής Μακεδονίας καί τής Θράκης, όδήγησε τό 1912 τούς Έλληνες, τούς Βούλγαρους, Σέρβους καί Μαυροβούνιους νά ξεχάσουν προσωρινά τίς διαφορές τους καί νά συσσωματωθοῦν κατά τής Όθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος έληξε νικηφόρος γιά τά βαλκανικά κράτη, όμως οί Βούλγαροι «έμνήσθησαν ήμερῶν αρχαίων», ξαναθυμήθηκαν τόν χάρτη τής Μεγάλης Βουλγαρίας καί νόμισαν ότι έφτασε ή ώρα νά πραγματοποιήσουν τά παλιά χιμαιρικά τους σχέδια εις βάρος καί τής Σερβίας καί τής Ελλάδας. Η άπληστία τής Βουλγαρίας, ή υπερφίαλη συμπεριφορά της προς τούς συμμάχους κι ένα πλήθος από δόλιες ενέργειες, έστρεψαν τήν Ελλάδα καί τήν Σερβία έναντίον της καί όδήγησαν στόν Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο (Β΄ ΒΠ).

Στίς 19 Μαΐου του 1913 ύπεγράφη στη Θεσσαλονίκη ή συνθήκη συμμαχίας μεταξύ Ελλάδας καί Σερβίας γιά νά άντισταθμίσει τίς ενέργειες τών Βουλγάρων, πού συγκέντρωναν μυστικά τό στρατό τους, γιά νά χτυπήσουν αιφνιδιαστικά τούς πρώην συμμάχους τους. Μία τελευταία προσπάθεια τών κυβερνήσεων Ελλάδας καί Σερβίας, γιά νά αποφευχθεί ή σύγκρουση, ματαίωσαν οί ίδιοι οί Βούλγαροι μέ τήν άξίωσή τους νά άπλωθοῦν σ' όλόκληρη τή ΝΔ Μακεδονία, τήν όποία κατείχε ό έλληνικός στρατός. Έτσι όδηγήθηκαν τα πράγματα στην σύγκρουση.

Στίς 16 Ιουνίου του 1913 οί Βούλγαροι, άφοῦ μετέφεραν τίς περισσότερες δυνάμεις τους από τή Θράκη στη Μακεδονία προς τήν πλευρά τών Έλλήνων καί τών Σέρβων άρχισαν σφοδρότατη επίθεση. Γιά τούς Έλληνες καί τούς Σέρβους δέν απέμενε παρά μονάχα ή γενική άντεπίθεση. Άλλά πριν από κάθε άλλη ενέργεια ό στρατός μας ξεκαθάρισε τήν Θεσσαλονίκη από τούς Βουλγάρους, πού μέ δόλο είχαν εισδύσει στην πρωτεύουσα τής Μακεδονίας, από τήν ήμέρα κιόλας τής άπελευθέρωσής της. Καί ύστερα άρχισαν οί μεγάλες έπιχειρήσεις. Καί πρώτη στη σειρά ή ένδοξη μάχη του Κιλκίς.

Τό Γενικό Έπιτελείο Στρατού στην έξοχη πολύτομη έκδοσή του, πού επιγράφεται «ό Έλληνικός στρατός κατά τούς Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913 (Αθήνα, 1932)» περιγράφει μέ θαυμαστό καί αναλυτικό τρόπο όλες τίς φάσεις τής πολεμικής εκείνης έπιχείρησης, πού δόξασε γιά μία φορά άκόμη τά έλληνικά όπλα καί ύπηρξε θέατρο άσύγκριτων ήρωισμῶν τών άξιωματικῶν καί τών

ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ μας.

Στά νότια του Κιλκίς ἦσαν γερά ὀχυρωμένοι οἱ Βούλγαροι καί 4 μεραρχίες τοῦ κέντρου τούς χτύπησαν δυνατά στίς 19 Ἰουνίου 1913. Στίς 20 Ἰουλίου, δεύτερη μέρα της μάχης, τό Γενικό Στρατηγεῖο πρόσταξε γενική ἐπίθεση ἀπό τήν αὐγή σέ ὄλο τό μέτωπο. Κι ἐνῶ στό δεξιό ἄκρο τοῦ μετώπου ἡ 7η Μεραρχία ἀνέτρεψε τούς ἀπέναντι ἐχθρούς της καί μπήκε στή Νιγρίτα, οἱ μεραρχίες τοῦ κέντρου προχωροῦν πρός τό Κιλκίς μέ πολύ ἀργό ρυθμό, γιατί ἡ ἄμυνα τῶν Βουλγάρων, πού ἔκαναν συνεχῶς ἰσχυρές ἀντεπιθέσεις, ἦταν ἀποφασιστική καί πεισματώδης. Στόν τομέα τοῦ Λαχανά ἡ 1η Μεραρχία (στρατηγός Μανουσογιαννάκης) προχώρησε πιό γρήγορα πρός τίς νότιες προσβάσεις τῆς ὀχυρωμένης τοποθεσίας καί κυρίευσε καί 6 ἐχθρικά κανόνια.

Τό δειλινό τῆς 20ης Ἰουνίου ἡ κατάσταση εἶναι πολύ κρίσιμη. Ἡ ἀντίσταση τῶν Βουλγάρων εἶναι λυσσαλέα. Τό ἐλληνικό πεζικό ἔπρεπε νά τούς βγάξει μέ τίς λόγχες ἀπό τά χαρακώματά τους καί οἱ ἀπώλειες ἦταν τεράστιες. Τό Γενικό Στρατηγεῖο ἔστειλε νέα διαταγή στίς Μεραρχίες τοῦ κεντρικοῦ μετώπου νά κυριεύσουν «πάση θυσία» τό Κιλκίς, πρῖν σκοτεινιάσει. Ἡ 2η Μεραρχία (στρατηγός Καλάρης) σέ ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς ἐνήργησε νυκτερινή ἐπίθεση. Μέ ἐπικό ἀγῶνα, φοβερές ἀπώλειες (οἱ περισσότεροι ἀξιωματικοί τέθηκαν ἐκτός μάχης). Ἀνατρέποντας τήν μία μετά τήν ἄλλη τίς 3 γραμμές ἄμυνας τῶν Βουλγάρων, στίς 9:40 τό πρωί τῆς 21ης Ἰουνίου, ἡ γαλανόλευκη κυματίζει στήν πόλη καί περιχαρῆς ὁ διοικητής στρατηγός Καλάρης τηλεγραφεῖ στό Γενικό Ἐπιτελεῖο: «Ἀγγέλω νίκην Κιλκίς. Ἐχθρός ὑποχωρεῖ ἐγκαταλείψας ὀχυρωμένας θέσεις...» Τό κάστρο τοῦ Βουλγαρισμοῦ πάρθηκε. Ἀλλά μέ πόσες θυσίες! Κατά ἀνακοίνωση τοῦ Στρατηγεῖου οἱ ἀπώλειες ἀνῆλθαν σέ 10.000 νεκρούς καί τραυματίες. (Ὁ Γαβριήλ Συντομόρου, στό βιβλίο τοῦ «Σαραντάπορο, Κιλκίς, Λαχανᾶς: οἱ πρῶτες μας νίκες», ἔκδ. Ζῆτρος, γράφει: «Στήν πραγματικότητα οἱ ἀπώλειες αὐτές δέν πρέπει νά ξεπέρασαν τούς 8.670 νεκρούς καί τραυματίες, σέ σύνολο περίπου 110.000 περίπου ἀνδρῶν τῶν 8 Μεραρχιῶν καί τῆς Ταξιαρχίας Ἴππικοῦ, πού πῆραν μέρος στή τριήμερη μάχη Κιλκίς – Λαχανά). Εἶναι χαρακτηριστικό της μάχης ὁ θάνατος 10 διοικητῶν μονάδων, οἱ ὅποιοι πρόβαλλαν τήν προσωπική τους συμπεριφορά καί ἐθελοθυσία ὡς παράδειγμα μίμησης στούς ἄνδρες τους. Παραθέτουμε τά ὀνόματα τῶν ἡρώων, τιμώντας ἔτσι καί τούς χιλιάδες «ἀγνώστους στρατιῶτες» τους, πού πάντοτε θά τούς εὐγνωμονεῖ τό ἔθνος μας: Καμάρας, Καμπάνης, Παπακυριαζῆς, Κορομηλάς, Καραγιαννόπουλος, Διαλέτης, Κουτήφορης, Κατσιμήδης, Χατζόπουλος, Ἰατρίδης... Αἰωνία ἡ μνήμη... Τά «κόκκαλα» τους τά ἱερά πότισαν τήν λευτεριά μας.

Μαθητής μικρός τήν δεκαετία τοῦ 30, ὁ Σ. Λίβας, μετέπειτα στρατιωτικός γιατρός, ἔγραψε τίς ἀναμνήσεις του, μέ τίτλο «Ἡ παλιά, μικρή μας πόλη». Σέ κείμενο μέ τίτλο «οἱ Μαχητές τοῦ Κιλκίς», γράφει τά ἑξῆς συγκινητικά:

«Ἐνα ἀπέραντο «Ἐθνικό Νεκροταφεῖο», πού κρύβει στά σπλάχνα τοῦ τά κορμιά χιλιάδων παλληκαριῶν, εἶναι ὁ τόπος μας. Καί πάνω στά κορμιά αὐτά στήθηκαν τά θεμέλια αὐτῆς τῆς πόλης. Καί τό σιτάρι πού φτιάχνει τό ψωμί μας, θεωρεῖται καί μεστῶνει ρουφώντας ἀπό τή γῆ αἷμα ἀντί για νερό. Κάθε λόφος γύρω μας κι ἕνας «κρανίου τόπος». Κάθε χωράφι κι ἕνας «ἀγρός αἵματος» για νά χρησιμοποιοῦσῶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Εὐαγγελίου πού τόσο ταιριάζουν στήν περίπτωσή».

Τά πρῶτα χρόνια, τ' ἀλέτρια πού ὄργωναν τή γῆ, ἔφεραν στήν ἐπιφάνεια λευκά κόκκαλα «κόκκαλα Ἑλλήνων ἱερά», ἀντάμα μέ σκουριασμένες ξιφολόγχες καί δερμάτινες παλάσκες, περασμένες σέ ζωστήρες πού ἔζωναν, κάποτε λυγερά σώματα παλληκαριῶν. Κι ὄλοι μας λίγο – πολύ, ἔχουμε νά θυμόμαστε πώς κάποτε, σκάβοντας τίς αὐλές τῶν σπιτιῶν μας εἴχαμε βρεῖ σκουριασμένα ὄπλα κι ἀνθρώπινα κρανία. Σάν στοιχειωμένος ἔμοιαζε ὁ τόπος μας καί τά παιδιά φοβόταν νά βγοῦν τό βράδυ ἀπό τά σπίτια τους.

Θυμᾶμαι τούς πρώτους περιπάτους πού κάναμε μέ τό νηπιαγωγεῖο, ἐκεῖ κοντά στούς πρόποδες τοῦ Ἄη- Γιώργη. «Ἡ δασκάλα μᾶς ἔλεγε ὅτι οἱ παπαροῦνες στόν τόπο μας, εἶναι πιό κόκκινες ἀπό ἄλλοῦ, γιατί παίρνουν τό χρώμα τους ἀπό τό αἷμα τῶν σκοτωμένων παλληκαριῶν. Κι ἐμεῖς

διστάζαμε νά τίς κόψουμε, από φόβο, μήπως καί ματώσουμε τά χέρια μας...» (σελ. 179).

Μαρτυρίες πρωταγωνιστών

Μεταξύ τῶν ἡρώων διοικητῶν συνταγματῶν πού ἔπασαν στήν μάχη τοῦ Κιλκίς, εἶναι καί ὁ Ἀντώνιος Καμπάνης, διοικητής τοῦ 8ου Συντάγματος τῆς 4ης Μεραρχίας. Τόν ἴδιο καιρό ὁ γιός τοῦ Δημήτριος, ὑπηρετεῖ καί αὐτός ὡς στρατιώτης. Στό βιβλίο τοῦ «Ἀναμνήσεις τοῦ Πολέμου καί τῆς Εἰρήνης» περιγράφει τήν σκηνή πού σπεύδει γιά τόν «τελευταῖο ἀσπασμόν» τοῦ ἡρωϊκοῦ σκηνώματος τοῦ γονιοῦ του. Φτάνει στή μεγάλη σκηνή πού ἦταν τό χειρουργεῖο τῆς IV Μεραρχίας:

«Μπῆκα στή σκηνή καί πάνω σ' ἕνα φορεῖο εἶδα τόν πατέρα. Εἶχε τά μάτια ἀνοιχτά. Τό πρόσωπο γελαστό καί εὐχαριστημένο. Μόνο τό στήθος του ἦταν γεμάτο τρύπες. Στά χέρια του φοροῦσε γάντια καλοκαιρινά χακί, ἀλλά ὅπως ἦταν σκισμένα καί κρεμασμένα, κατάλαβα ὅτι εἶχαν κοπεῖ τά δάχτυλά του. Ἀργότερα, ὅταν εἶδα τά κιάλια του, πού ἦταν καί αὐτά γεμάτα βλήματα, ἀντελήφθηκα πώς ἡ ὀβίδα εἶχε σκάσει τήν ὥρα πού τά σήκωνε, γιά νά παρατηρήσει τίς ἐχθρικές θέσεις.

Τό θέαμα γιά μένα ἦταν τραγικό, ἀλλά μεγαλύτερη ἀκόμη συγκίνηση μοῦ προξένησαν οἱ ἑκατοντάδες τραυματίες τοῦ Συντάγματος του, πού περνοῦσαν καί τόν ἀσπάζονταν κλαίγοντας. Ἄκουσα μερικούς νά λένε: Ἦταν αὐστηρός, ἀλλά δίκαιος καί ἀγαποῦσε τούς ἄνδρες του.»

Νομίζω πώς ὁ ἐπικήδειος αὐτός, ἂν μποροῦσε νά τόν ἀκούσει, θά τόν εἶχε ἀπολύτως ἱκανοποιήσει. Γιατί πραγματικά πρόσεχε ξεχωριστά τους ἄνδρες του, καί γιά νά προστατεύσει τή ζωή τους εἶχε σκοτωθεῖ ὁ ἴδιος» (σελ. 123).

Μέ τέτοιους ἄξιους ἡγήτορες φθάσαμε στή νίκη. Ἔνας στρατός γενναίων μέ ἀρχηγούς «λιοντάρια» πῶς νά μήν ἀνέλθει στήν κορυφή τῆς δόξης καί τῆς ἀθανασίας.

Τό 1964 ἐκδίδεται τό «Ἀναμνηστικό Λεύκωμα» ἐπί τῆ 50/ἐτηρίδι ἀπό τῆς μάχης τοῦ Κιλκίς. Στήν σελίδα 44 διαβάζουμε: «Ἦταν δύο σύγγαμβροι ἀπό τήν Κύμη τῆς Εὐβοίας, ὁ συνταγματάρχης Ἰωάννης Παπακυριαζῆς καί ὁ ταγματάρχης Ἰωάννης Βελισσαρίου. Καί οἱ δύο λεβέντες. Τά ἀνδραγαθήματα τους ὑπῆρξαν ἀπό τά φωτεινότερα δείγματα ἀτομικῆς γενναιότητος. Οἱ δύο αὐτοί συγγενεῖς εἶχαν τσακωθῆ... σάν σύγγαμβροι πού ἦσαν. Στήν μάχη τοῦ Κιλκίς βρέθηκαν οἱ μονάδες τους νά πολεμοῦν πλάι- πλάι καί ὁ συναγωνισμός τῶν δύο τσακωμένων ἔφθασε στό ἀποκορύφωμα.» Στήν τελευταία μάχη, ὅπως ἀναφέρει ὁ στρατηγός Θεόδωρος Πάγκαλος στά ἡμιτελῆ ἀπομνημονεύματά του, ἐπῆλθε τό δράμα «... Ἦρξατο τότε σφοδρότατος καταγισμός πυρός, κατά τήν διάρκειαν τοῦ ὁποίου οἱ 6 λόχοι τοῦ Βελισσαρίου, προχωροῦντες ταχέως ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν ἐφόδου ἀπό τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βουλγαρικῶν ὀρυγμάτων. Καί εἶδον τό ἀλησμόνητον θέαμα τῆς ἐφόδου τῶν 6 εὐζωνικῶν λόχων τοῦ Βελισσαρίου, οἱ ὅποιοι καθ' ἅς εἶχον ὁδηγίας ὑπό τοῦ διοικητοῦ των, ἔβαλον αἰφνιδίως ταχύτατον ὀλιγόλεπτον πῦρ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, μετά τό ὅποιον ὤρμησαν ἀκάθεκτοι καί μέ βροντώδεις ἀλαλαγμούς ἐναντίον τῶν ἐπί τῆς πρώτης ὀφρῦος τοῦ λόφου βουλγαρικῶν χαρακωμάτων. Ἡ γραμμή τῶν ἐφορμούντων λόχων μέ τάς ἀπαστραπτούσας ὑπό τόν ἥλιον ὑπερχιλίας λόγχας ὠμοίαζεν πρός χαλύβδινην ταινία, ἡ ὅποια ἀπειλητική ἐπήρχετο ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν ὀρυγμάτων. Ὁ ἀγών ὑπῆρξεν μεγαλειώδης. Οἱ Βούλγαροι ἀνετράπησαν ἢ ἐξοντώθησαν διά τῆς λόγχης. Αὐτό ἦτο τό μεγαλύτερον κατόρθωμα τοῦ Βελισσαρίου καί μέ δικαίαν ὑπερηφάνειαν ἐφώναξεν εἰς τόν λοχαγόν Ζήραν, ἄλλον γενναῖον, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσεν εἰς τό σύνταγμα τοῦ Παπακυριαζῆ, τοῦ μπατζανάκη τοῦ Βελισσαρίου.

– Βρέ Ζήρα, πού εἶναι ὁ διοικητής σου νά δῆ;

– ΖΗΡΑΣ. Σκοτώθηκε...

Εἶχε πέσει πρό ὀλίγου μόλις, μαχόμενος μέ τόν ἴδιον ἀπαραμίμilon τρόπον. Καί τότε τό πρόσωπον τοῦ συγγάμβρου «εμαύρισεν ἀπό τό πένθος». Ἔβγαλε τό πηλήκιόν του, ἔκαμε τόν σταυρό του, ἐδάκρυσεν καί ἐτράβηξεν μπροστά μέ περισσοτέραν ὀρμήν. Ἐκεῖ παρακάτω στή Τζουμαγιά, στό ὑψόμετρο 1378, τόν περιέμενε κι' αὐτόν ὁ Χάρος».

Ἔνα ἐξαιρετικό βιβλίο, πραγματικός θησαυρός, πού ἀναφέρεται στή μάχη τοῦ Κιλκίς εἶναι τοῦ π. Δημητρίου Καλλιμάχου, ἐθελοντή ἱεροκήρυκος τῆς Ἐ' Μεραρχίας. Ὁ Καλλιμάχος παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τήν μάχη παίρνει μέρος σ' αὐτήν, ἐμψυχώνει τούς στρατιῶτες, παρηγορεῖ τούς πληγωμένους καί ἀναλαμβάνει, πολλές φορές, τό βαρῦ καθήκον τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν πολεμιστῶν. Τό 1942, ἐξέδωσε στή Νέα Ὦρκη τίς ἐμπειρίες του, σέ βιβλίο μέ τίτλο: «Ἀθάνατη Ἑλλάς» Ἀπό τό ἔξοχο αὐτό πόνημα, ἀποσποῦμε κάποιες σελίδες του, στίς ὁποῖες μοσχοβολᾷ ἡ πίστη καί ἡ φιλοπατρία τοῦ στρατοῦ μας. Στήν μακραίωνη ἱστορία μας πάντοτε τό Γένος ἀγωνίζεται «ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος» καί ματαιοπονοῦν ὅσοι θέλουν νά χωρίσουν τά δύο αὐτά «ριζιμιᾷ λιθάρι» τοῦ ἱστορικοῦ μας βίου. Ἀπό τά βᾶθη τῶν αἰώνων ἡ φωνή τοῦ Μακρυγιάννη μᾶς κανοναρχεῖ: «Ἡ πατρίδα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καί ἡ θρησκεία εἶναι τό πᾶν... Καί τότε λέγονται ἔθνη, ὅταν εἶναι στολισμένα μέ πατριωτικά αἰσθήματα· τό ἐναντίον λέγονται παλιόμαθες τῶν ἐθνῶν καί βάρος τῆς γῆς.»

Περιγράφει ὁ Καλλιμάχος τόν θάνατο τοῦ ἥρωα Καμάρα, τήν στιγμή πού τραυματίζεται, μπροστά καί ὄρθιος, θανάσιμα:

«Γονατίζει ὁ εὐγενικός συνταγματάρχης καί μέ τό λάμπον ξίφος του ἀκόμη εἰς τά χέρια ἀπευθύνει τόν τελευταῖον πρός τούς ἄνδρας του χαριετισμόν:

– Θάρρος παιδιά, θάρρος, γενναῖοι μου!

Τό αίμα τρέχει κρουνηδόν από τό τραῦμα καί ο Καμάρας σωριάζεται:

– Πονῶ, πονῶ πολύ, καίομαι...

Όταν μετεφέρετο πρὸς τὰ χειρουργεῖα, ἀτενίσας διὰ τελευταίαν φορὰν τοὺς ἄνδρας του ἐδάκρυσε καί εἶπε:

– Ἄχ, πού σ' ἀφήνω, σύνταγμά μου. Σᾶς χαιρετῶ, καλά μου παλληκάρια, καί μέ τήν εὐχήν μου ὅλοι ἐμπρός νά δοξάσετε τήν τιμημένη μας πατρίδα!

Καί τώρα ζῆ εἰς τήν ἀθανασίαν ὁ ἀλησμόνητος Καμάρας μας, ιδεώδης τύπος ἀνθρώπου καί στρατιώτου, ἐπιβαλλόμενος μᾶλλον μέ τήν ἀπέραντον καλοκαγαθίαν τοῦ πατρός, παρά μέ τήν συνηθισμένην τραχύτητα τοῦ στρατιωτικοῦ.

Εὐσεβής, φιλεύσπλαχνος, ἀγαθώτατος, εὐθύς καί εἰλικρινής καί πρᾶος, ἠδύνατο νά εἶναι καί ιδεώδης τύπος λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου. Εἰς τὰ Βοδενά, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ μήνας τό σύνταγμά του, ἔγινεν ἱεροφάντης τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, προσηλυτίζων τὰ ἑτερογενῆ στοιχεῖα μέ μέσα ἀνθρωπιστικά. Καί ὅταν προκάλει χορούς καί διασκεδάσεις καί ἐορτᾶς καί ὅταν συνωμίλει μιλίχιος στρατιώτης, πάντοτε ἐν εἶχεν ιδεῶδες, πῶς νά ἐμπεδώσῃ τήν πεποιθήσιν εἰς τήν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως. Ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὰ Βοδενά, δέν ἔμεινε κανεὶς ἀδάκρυτος πάσης φυλῆς καί θρησκείας.

Αὐτός ἦτο ὁ Καμάρας, ὁ πρωτομάρτυς τῆς γιγαντομαχίας τοῦ Κιλκίς. (σελ. 71)»

Συγκινητικότετες ὁμως εἶναι καί οἱ ἀναφορές στοὺς ἀπλοὺς στρατιῶτες. Ἐδειξε ἀπαράμιλλο ἥρωισμό ὁ Ἕλληνας στρατιώτης στήν μάχη τοῦ Κιλκίς. Ἦθος ὀρθόδοξο καί ἀγάπη ἀδολη καί ἀπρασάλευτη πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι οἱ δύο ὁδοδείκτες πού τὸν ὀδηγοῦν στὰ «κρημνά τῆς ἀρετῆς».

Διαβάζουμε στην σελίδα 165:

«Είδα ματωμένο γράμμα νεκρού· τό ἐπῆρα καί ἀνέγνωσα: (παρατίθεται ὅπως το ἔγραψε ο ἥρωικός μαχητής)

«Ἦνε τότε δύο μέρες Ἀγαπημένη μου Βασιληκούλα, πού κάμωμε πόλεμο μέ αὐτά τά παληόσκυλα· μᾶς βαροῦνε πολί μί οὐβίδες· χαθήκανε πουλά πεδιά θκάμας· πάγ κι' ἡ Γιανγμας τὸν πῆρε οὐβίδα τοῦ κεφάλτ. Τώρα περμένομ σέ μιά ρεματιά νά ξαπουστάσουμ λιγουλάκι κι σί γράφο. Βασιληκούλα σί χάνο γιά τή Πατρίδα· αὐτό τό χουριό πού θέλουμ νά πάρουμ τοῦ λέν Κιλκίδα κέ λέν πῶς τό μουσχάρη θά πλέξ στοῦ ἔμα· ἔχο ἕνα ἔστημα πῶς κεγῶ θά πάγο νά φάγο κούμαρα νά βρό τόν παπούλημ ἀλλά νά μή κλάψ Βασιληκούλαμ· ἅμα ἦνε γιά τί Πατρίδα δάκρυα δέν ἔχ' κλάματα μοναχά γιά ὅσοι ψοφοῦν στοῦ στρόμα· θημᾶμε τί ἔλεγε κι Μητρός τοῦ Παπούλ γιά τσεγναίκες τό παλιό κερό στή Σπάρτ: ἡ τᾶς ἡ ἐπιτᾶς. Κλάματα δέ θέλο· ντροπῆς πράματα νά σκοῦζτε γιά μᾶς ἐδό τσβουλγαροχτόν, ἐγκδιτάδες ντίπ κι γιά οὔλες τσατιμίες πού πράξαν σταδέλφια μας Μακεδόνοι. Μόνο ἕνα κερί στήν ἄγια Παρασκεβί φτάνι· γιά διαθήκ ἴνε τά πεδάκιά μας· ἅμα μιγαλόσν νά πᾶν κιφτά στόν πόλεμο, στή Πόλ μί τόν Βουλγαροχτόνο βασιληά μας νά μνιμονεύσν τόν τάφουμ μί ἔμα.

Σί φιλό Βασιληκούλαμ πολύ· γιά χαρά γιά τή Πατρίδα. Ἀπό ρέμα Κιλκίδας Ἄντρεας».

Μεγαλειώδης ὕμνος ἀγωνιστοῦ τῆς νέας μας ἐποποιίας. Ἀπό τό γράμμα αὐτό τοῦ ἀπλοϊκοῦ ὀρεσιβίου σπαρταρίζε θυσία τοῦ ἀθανάτου μαχητοῦ, ὅστις βαδίζει εἰς τόν θάνατον ὡς νυμφίος καί ἀπαγορεύει τά δάκρυα, ἐνθυμίζων τήν ἥρωικήν καρτεριάν τῶν Σπαρτιατίδων εἰς τήν ἀπλοϊκήν σύντροφον τῆς ζωῆς του».

Εἶναι γνωστό πῶς ἡ μάχη διεξήχθη ἐν μέσω φοβεροῦ καύσωνος (περίπου 40 βαθμούς Κελσίου). Τά σιταροχώραφα τοῦ κάμπου του Κιλκίς, ἐξαιτίας τῶν ὀβίδων πῆραν φωτιά. Πολλοί βαριά τραυματισμένοι στρατιῶτες, μή μπορώντας νά μετακινηθοῦν, κήκαν ζωντανοί...

Ἄλλο ἥρωικό παράδειγμα αὐταπάρνησης καί ἀνδρείας στή σελίδα 76:

«Στρατιώτης τοῦ 22ου ἐτραυματίσθη εἰς τόν βραχίονα.

– Τυχηρός ἦσουνα, συνάδελφε, πού πῆρες τό παράσημο, τοῦ λέγει ὁ παραπλεύρως του, αἶντε τράβα τώρα στοῦ χειουργεῖο...

– Τί ἔκανε, λέει; Μέ μία τσουγκρανιά νά φύγω; Τό παληοτόμαρό μου βαστάει ἀκόμα· ἔχω νά φάγω καί ἄλλους ἀπ' αὐτούς τούς ἄτιμους πού σφάξανε γυναικόπαιδα!

Καί συνεχίζει τόν ἀγώνα.

Παίρνει δεύτερο βόλι καί ἐξακολουθεῖ νά μάχεται καί τό δεύτερον τραῦμα γίνεται τρίτον καί ἔπεται συνέχεια... Καί ὅταν πλέον ἡ δυνατή αἰμορραγία τόν ἀναγκάζη νά πέση κάτω, οἱ τραυματοφορεῖς, ὅταν ἐπλησίασαν νά τόν παραλάβουν, ἐπέδσαν ἐν ὄλω ἐπτά τραύματα! Καί παρεπονεῖτο ὁ Ρουμελιώτης στρατιώτης, διότι δέν ἦτο δυνατόν πλέον νά συνεχίση τόν ἀγώνα του.

– Μωρ' δέν μπορούσε νά εἶχα κι' ἄλλο παληοτόμαρο, νά βγάλω αὐτό τό τρυπημένο καί νά τό βάλω τό καινούργιο!»

Μία τελευταία μαρτυρία ἀπό τό τέλος τῆς μάχης. Ὁ Ἕλληνας στρατιώτης ἔχει συνείδηση τῆς ἀποστολῆς:

«Ὡ τριακόσιοι, σηκωθεῖτε

Καί ξανάλθετε σ' εμᾶς

Τα παιδιά σας θελ' ἰδῆτε

Πόσο μοιάζουνε μέ σᾶς»

ἐψαλλε ὁ ἐθνικός μας ποιητής. Καί ὁ μαχητής τοῦ Κιλκίς ἀπό τό ἴδιο χρέος ἐμφορεῖται. Σηκώνει στίς πλάτες τοῦ τήν ἱστορία τοῦ Γένους καί «ντροπή νά ντροπιασθεῖ».

«Μετά τήν μάχην ἐγύρισα νά μεταβῶ πρὸς τά χειρουργεῖα, νά παρακολουθήσω τόν βουβόν πόνον τῶν ἡρώων. Ἦθελα νά ἐπισκοπήσω συγχρόνως τήν ἀκτίνα, ὅπου διεδραματίζετο πρὸ ὀλίγου ἀκόμη μία ἀπό τὰς ἀγριωτέρας πολεμικᾶς τραγωδίας τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐνδιαφερόμενη νά ὑπολογίσω τόν ἀριθμόν τῶν εὐγενῶν θυμάτων, διὰ τοὺς ὁποίους ἤμην ὑποχρεωμένος νά μερμνήσω πρὸς ταφήν καί τέλεσιν τῶν νομίμων.

Ὁ ἀπέραντος χῶρος τοῦ θεάτρου τῆς μάχης ὁμοιάζε πρὸς μακελλεῖον. Καί ὅταν ἀντίκρουσα τήν φρικιαστικὴν εἰκόνα καμμένων σπαρτῶν καί ψημένων σωμάτων καί εἶδα σκοτωμένους μέ τήν λόγχην στὰ χέρια καί μέ ἀποκρυσταλλωμένην εἰς τό πρόσωπον τήν ψυχολογίαν τῆς ὀρμῆς καί τῆς χαλυβδίνης ἀποφασιστικότητος, ἐδάγκασα ἀσυναίσθητως τά χεῖλη ἀποθανυμάζων. Ἀγγελιοφόρος τῆς Δ' Μεραρχίας ἐστάθη καί ἤκουσα νά ἀπαγγέλη:

Στοῦ Κιλκίς τήν ὀλόμανθη ράχη

Περπατώντας ἡ δόξα μονάχη

Μελετᾶ τά λαμπρὰ παλλικάρια

Καί στήν κόμη στεφάνη φορεῖ

Γινομένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια

Πούχαν μείνη στήν ἔρημη γῆ

Ἐρημη ἡ γῆ μέ τά ὀλίγα τῆς ἐναπομείναντα χόρτα ἐστολίζετο ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς μέ τόν στέφανον τῆς Ἀθανασίας καί τά ἄσημα ἕως χθές καί πτωχὰ ἐκεῖνα ὑψώματα παρεδίδοντο εἰς τήν δόξαν καί τόν θαυμασμόν τῶν αἰώνων» (σελ. 83).

Γι' αὐτό νίκησαν ἐκεῖνα τά λαμπρὰ παλλικάρια. Ἦταν φτιαγμένα ἀπὸ τῆ μαγιά τῶν πολέμαρχων τοῦ Εἰκοσιένα. Ἦταν φτωχὰ παιδιά, ἡ ψυχὴ τους ὅμως σπίθιζε ἀπὸ φιλοπατρία. Ἡ πατρίδα εἶναι ἡ μάνα μας καί τήν ἀγαπᾶμε καί ὅταν εἶναι φτωχὴ καί ἀναγκεμένη σάν σήμερα. «Φίλει τήν πατρίδα καν ἄδικος ἦ» ἔλεγε ὁ Πλάτων. Πατρίδα εἶναι οἱ τάφοι τῶν προγόνων, τά ἀγιασμένα κόκκαλα τῶν ἡρώων, τά ξωκλήσια τῆς Παναγίας μας.

«Δέν θά μοῦ πῆγαινε αὐτό τό ντούφεκι, ἂν δέν ἦσουν ἐσύ γλυκό χῶμα πού νιώθεις σάν ἄνθρωπος. Ἄν δέν ἦταν πίσω μας λίκνα καί τάφοι πού μουρμουρίζουν, ἂν δέν ἦταν ἄνθρωποι, κι αν δεν ἦταν βουνά με περήφανα μέτωπα, κομμένα στὸν ἥλιο μέ τό σπαθί τοῦ Θεοῦ» γράφει περήφανα ὁ Νίκ. Βρεττάκος.

«Ἡ μεγαλωσύνη στὰ Ἐθνη δέν μετριέται μέ τό στρέμμα, μέ τῆς καρδιάς τό πύρωμα, μετριέται και μέ τό αἶμα» λέει ὁ ποιητής.

Τώρα πού μᾶς ταλανίζει ἡ κρίση καί σκύψαμε τό κεφάλι, ἄς στραφοῦμε «πίσω» γιά νά ἀντλήσουμε δύναμη. Ἄς κλείσουμε μέσ στην ψυχή μας ἕνα Μεσολόγι, ἕνα Κιλκίς, ἕνα Σαράντα καί ἄς βαδίσουμε στίς ἀτραπούς τῆς ἱστορίας ὀλόρθοι. *«Εἴμαστε παλαβοί ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἀλλά ἔχουμε γνωστικό Θεό»* ἔλεγε ὁ Κολοκοτρώνης καί Αὐτός θά μᾶς σώσει. Δέν μᾶς πρέπει ὁ φόβος, καταγόμαστε ἀπό γενιές ἡρώων σάν αὐτούς πού δόξασαν τήν πατρίδα στόν τόπο τόν ἱερό τοῦ Κιλκίς.

Κλείνουμε μέ τούς στίχους τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ Κωστῆ Παλαμᾶ, πού τούς ἀπήγγειλε τό 1928, κατά τά ἀποκαλυπτήρια του μνημείου πού δεσπόζει στό ἡρώον τῆς μάχης. Ὁ ὕμνος ὀνομάζεται *«Ἡ Πατρίδα στοῦς νεκρούς της»* Νά, πῶς τελείωνε ὁ ποιητής:

« – Παιδιά μου, ὄσοι, προφῆτες μου, στρατιῶτες, ἀρχηγοί,

σάν τά λιοντάρια στήσατε κορμιά καί σάν τά κάστρα,

καί μεσ' στή μακεδονική ματοθρεμμένη γῆ

βάλατε τήν εἰκόνα μου φερτή σάν ἀπό τ' ἄστρα

στοῦ Λαχανά καί στοῦ Κιλκίς τήν ἐκκλησιά τήν πλάστρα,

πνοές κι ἄν πλανάστε σ' ἄλλη ζωή, λείψανα κι ἄν κοιμάστε,

σᾶς λειτουργῶ στή δόξα μου. Μακαρισμένοι νά 'στέ».

20.06.2013

Πηγή: www.antibaro.gr/